

Egy másik dimenzió

Mottó: „...személyes felelőssége tudatában ki-ki igyekezzen helytállni azon a poszton, ahova az élet állította. Oktasson, szervezzen, alkosson, még ha összedettségét jelenünk pokla jócskán megholygatta is.”

(Utasi Csaba: Aki nem lép egyszerre... Híd, 1994. január–április, 27. old.)

Mit kellene tenni...

Régóta foglalkoztat bennünket a gondolat, mit és hogyan kellene tenni annak érdekében, hogy a könyvtár, Einstein szavaival élve: „belső gyarapodást hozzon sok értékes embernek, és szabadítson meg jónéhányat a lét-szanatórium szegénységéből.” (Albert Einstein: Hogyan látom a világot? Bpest, Gladiátor Kiadó, 1994., 41. old.)

Először is: mit jelent?

Először is megkíséreltük megfogalmazni-feltérképezni, mit jelent számunkra, mit jelent mások számára a könyvtár. Mi az, ami miatt folyton azon kapjuk magunkat, hogy olvasunk, jegyzetelünk, olvasunk, jegyzetelünk... Miért van az, hogy a könyvek pusztá közelsége is jóleső érzéssel tölt el, a tőlük való kényszerű távollét pedig akár kínzó hiányérzetet is okozhat?

Egy kedves barátónk, aki 10 évig könyvtáros volt, egyszer elmesélte az álmát. Ez az álom közvetlenül azután látogatta meg, hogy a könyvtárból más munkahelyre ment át.

Álmában tehát szívettépően sírt, mert nem mehetett be a könyvtárba és nem emelhetette le többé a polcról a szívének oly kedves könyveket.

Először meglepődtünk az álmon, hiszen barátónk továbbra is ugyanabban az intézményben dolgozott, csak immáron tudományos kutatóként, s a könyvtárat ezután is használhatta. Miért élte át álmában mégis a kirekesztettek szomorúságát? A könyvek fizikai közelsége, az, hogy állandóan a kezünk ügyében vannak, hogy bármikor szóba állhatunk velük, ilyen életbevágóan fontos lehet az embernek?

Évekkel később magunk is megtapasztaltuk, milyen érzés „könyvtáron kívül” élni. Legközelebbi rokonaink próbáltak a háború kitörése után rábírní, maradnánk velük, biztonságban, külhonban, valahol fönt, Európa északibb részén. Két hét volt csak, amennyit kibírtunk, s lélekszakadva igyekeztünk vissza, a bizonytalanba, könyveink, barátaink, otthonunk felé – haza.

Megtaláltuk a választ

A minap az Alföld tavaly novemberi számában Juhász Erzsébet írását olvastuk, melyben többek közt arról töpreng, jelenlegi helyzetünkben, a világnak eb-

ben az elvadult, eldurvult részében vajon miért is kapaszkodik a nyári vakmelegben néhány elolvasásra kijelölt könyvbe meg a jegyzetfüzetébe. Idézem: „...mivégre is jegyzetek én itt? E könyvekről nincs szándékomban írni, s bármennyire rossz is a memóriám, annyira mégsem rossz, hogy ne találjak rá a fontos részekre, hisz a saját könyveimből jegyzetek, s a leghangsúlyosabb részeket rendre megjelöltem ceruzával.

Egyetlen válasz van rá: amíg olvasok és jegyzetek, otthon vagyok, megvan minden ízében belakhatóan a hazám. Pontosan úgy, ahogy Esterházy Péter határozta meg az illékony, veszendő, s mégis minden másnál valóságosabb fogalmat: „Hazára minden embernek szüksége van, persze nem olyanra, amilyennek a primitív, melldöngető hazafi képzele, olyanra sem, mint a vallásé, vagyis holmi túlvilági haza bágyatag ízelítője, nem, az embernek olyan haza kell, ahol talaj, munka, barátság, pihenés és szellemi befogadóképesség egyetlen természetes, kiegyensúlyozott és rendezett egészet, sajátos és egyéni világmindenséget alkot. A haza legjobb meghatározása: a könyvtár.”

Nos, megtaláltuk a választ, mit is jelent számunkra és mások számára a könyvtár. Tehát hazát. „Szellemi hazát”, „hazát a magasban”, ahogyan nagyjaink előtünk már megfogalmazták, vagy ahogyan mi fogalmaztuk meg: egy másik dimenziót, melyben igazán otthon vagyunk.

Mit lehet tenni?

Mármost mit lehet tenni egy egyetemi könyvtárban annak érdekében, hogy fiataljaink egyszer általa haza találjanak, hazára találjanak? Először is megszereztetni velük a könyvtárat.

Szolgálni emberként is őket, szívesen vállalva a nem kimondottan könyvtárosi teendőket is. Üzeneteket továbbítunk; külön arra kijelölt helye van az egymás számára otthagyzandó jegyzeteknek, tárgyakkak, leveleknek. Úgyes-bajos dolgokat segítünk intézni, kérvényt fogalmazni, szép szerelmes verset keresni... Fiókunk mélyén mindig van tű, cérna, Hansaplast, fájdalomcsillapító...

Jó emberi viszonyokat kialakítani

Magatartásunkkal, viszonyulásunkkal is igyekszünk elérni, hogy aki a könyvtárban van, érezze, hazaért, otthon van.

Oda jönnek a sikeres vizsga örömeivel, ott lelnek vigaszt, ha ezúttal nem ment, s van, aki előtte jön, bátorításért. A megtépzott önbizalmat ott „renoválják”, a nem létezőt építgetik. Nem dorgálják meg azt, aki fárasztó utazás után (mert még nincs a városban lakása) a hideg teremben a padra borulva elalszik. Nem ébresztik fel. Kabátot terítenek a hátára, meg ne fájzon.

Szellemi higiéné

A könyvtárban gyomláljuk a negatív gondolatokat, beidegződéseket, az úgysem sikerül-féléket, és ültetgetjük helyettük a pozitívakat, úgymint: eszembe fog jutni minden, amit tanultam, jó kérdést kapok, tudok majd összpontosítani, higgadt és összeszedett leszek... Ez rendkívül fontos, hiszen, és itt Hamvas Bélát

idézem: „...mindaz, amit az ember gondol, az ember léthelyzetének ízét felszívja és életének minden mozzanatát kvalifikálja.” (Hamvas Béla: Tabula Smaragdina, 89. old. Szombathely, Életünk, 1994.)

A személyes élet színvonalának emelése

Haza tehát, otthon, másik dimenzió, ahol tér és idő nem korlátoz bennünket, ahol megszólítanak minket a könyvek, s mi is megszólíthatjuk őket. Ahol, örökös tanítványokhoz, megérkezhet hozzánk saját mesterünk, akit szellemi érettségünk jelenlegi fokán kiérdemeltünk.

Tehát haza, vagy egy másik dimenzió, mely mindenkié, aki hajlandó az odáig vezető hosszú utat megtenni; aki valamilyen belső készlettel szívósan keres-kutat, bekapcsolódva ezáltal a másik dimenzió vonzaskörébe. A személyes élet minősége, színvonala változik itt meg, aminek fontosságáról Hamvas Béla a következőket mondja: „Nem a dologi tudást kell növelni, hanem a személyes élet színvonalát kell emelni. Ha a dologi tudás nő, a személyes élet színvonala süllyed, de ha a személyes élet színvonala emelkedik, nem a dologi tudás csökken, hanem megvilágosodik és leegyszerűsödik az egész, de nem is úgy, hogy szimplább lesz, hanem úgy, hogy az ember minél magasabbra lép, annál mélyebbre és távolabbra lát. Egyetemes tájékozódás. Átlátszó egzisztencia. (...) Mert életemet nem a dologi tudás, hanem látásom világossága dönti el.”

Önálló gondolkodásra való ösztönzés

Albert Einstein az önálló gondolkodásról a következőket mondja: „Nem becsülöm azt az embert, aki élvezettel tud a sorban zeneszó mellett menetelni; ez az ember az agyát csak tévedésből kapta, hiszen teljesen elegendő lett volna neki a gerincvelő is.” (i. m., 16. old.)

Miért csináljuk?

Nem a világot próbáljuk megmenteni, hanem a személyes élet színvonalát emelni. Mert a világ ábrázatán, melyet képzelünk most csúnya, fekete esernyőnek, apró fehér folt minden olyan egyén, aki „agyát nem csak tévedésből kapta”, és a saját fejével gondolkodik. Innen, a világnak ebből a bugyrából úgy látjuk, az a dolgunk, hogy minél több fehér foltocska kerüljön ama bizonyos fekete esernyőre.

Ha...

Ha egyszer azoknak a jóvoltából, akiknek elég lett volna a gerincvelő is, világunk velünk együtt semmivé válik, s mi abban a másik, már egyetlen dimenzióban rekedünk, elmondhatjuk legalább, egymásnak és Teremtőnknek: igyekeztünk helytállni...

Diákjainkhoz visszatérve – nem ringatjuk magunkat abban az illúzióban, hogy kivétel nélkül mindenkit bevezethetünk, elkálauzolhatunk ama szellemi hazába, de toleranciával, a másságok elfogadásával, pozitív gondolatok elültetésével, se-

gítőkészséggel, bátorítással, szeretettel azon igyekszünk, hogy az úton levők közül senki kívül ne maradjon.

Célunk

Nem feladatunk megítélni, ki indult már el ezen az úton és ki nem, de feladatunk olyan körülményeket és olyan szellemi légkört teremteni, amelyben mindenki, aki képes rá, szellemi utassá válhat; feladatunk azt nyújtani, amire kinek-kinek az adott időpontban éppen szüksége van.

További célunk

Azokkal, akik hazataláltak, el lehet kezdeni foglalkozni; tudatosítani lehet bennük, hol tartanak, milyen utat jártak be, s nem nehéz elérni, hogy ezt a fajta tudást át is akarják adni, mondjuk, majdani diákjaiknak.

B. Móricz Tünde

Irodalmi műveltség és olvasási készség

Az irodalomtanítással kapcsolatos társadalmi elvárásokat, célkitűzéseket a közoktatásügyi hatóság a tantervekben pontosítja. A tervezéskor azonban egy hipotetikus tanuló, egy fantom-személyiség lebeg a tervezők szeme előtt. A tanítás gyakorlata azonban konkrét tanulókkal foglalkozik, azokkal kell megszerettetni az irodalmat, kialakítani esztétikai értékrendjüket. Kutatómunkámban az absztrakt és a konkrét közti különbségeket igyekeztem földeríteni, illetve megvizsgálni azokat a tényezőket, amelyek befolyásolják a középiskolai oktatás végén a kimenő anyag irodalmi műveltségét.

Köztudott, hogy a környezet, a családi szubkultúra döntő hatással van még az anyanyelv elsajátítására, fejlődésére is. A tény maga az idősebb osztályokban akár a pályaválasztást is döntően befolyásolhatja. Még inkább érvényes ez a tétel az olvasási szokások kialakítása esetében! Az ingerszegény társadalmi környezet dermesztő hatását az irodalomtanítás ellensúlyozhatja, egyéni esetekben a tanulót a felismert hiányosságok pótlására serkentheti, ám általánosságban maga a tanítás nem jár együtt a hiányok pótlásával, nem képes ellensúlyozni a kezdeti hátrányokat!

Irodalmi nevelésünk egyik fontos törekvése mind az általános, mind a középiskolában, hogy a tanulókkal fölfedeztesse a könyvtárat mint információs forrást. Célul tűzzük ki, hogy a gyermekek fokozatosan eligazodjanak a könyvtárban, megismerjék a katalógusrendszeret, azokat kezelni tudják. A középiskolás fogalmazástanításban pedig a kísértekezésnek az lenne a feladata, hogy rászoktassa a tanulókat egy-egy téma annotált bibliográfiájának összeállítására és annak szakszerű felhasználására. Gyakorlati haszna mindezeknek a jártasságoknak különösen az egyetemi tanulmányok során jutna nagyobb szerephez. Távollabbi feladatát pedig a folyamatos önképzésben látom érvényesülni.

A törekvésekkel ellentétben viszont mi a valóság?

A középiskola I. osztályának tanulói közül jelentős százalék szociális kategóriáktól függetlenül soha nem volt egyetlen könyvtárnak sem tagja. Ezt magyarázhatjuk azzal, hogy az általános iskola szerényebb irodalmi igényeit kielégítik a családi könyvtárak. De azzal is jogosan számolhatunk, hogy a nyolcéves iskoláztatás nem tudta fölkelteni egyesek érdeklődését a könyvtár iránt. Sőt! Az adatok arról tanúskodnak, hogy a mintában szereplők közül alig akadt valaki, aki az iskolakönyvtárat használta volna!

Mi sem természetesebb tehát, hogy a középiskolától várjuk a helyzet javulását. Az adatok éppen ellentétes tendenciáról vallanak! Az ipari munkás családból származó fiatalok 60%-a, a mezőgazdasági munkás családból származó tanulók 42,8%-a vallotta, hogy valaha könyvtárrag volt, de az adatközléskor nem tagja egyetlen könyvtárnak sem. Ezzel szemben az értelmiségi származású fiatalok 68%-a tagja a városi könyvtárnak már a középiskola I. osztályában.

Az ingerszegény környezetből érkező középiskolás tanulók egy része tehát az iskoláztatás során fölfedezi a könyvtárat mint információs forrást. Nyilvánvaló azonban, hogy ez nem általános jelenség! A nevelőmunkában épp azokon a tanulókon kellene segíteni, akikre környezete nem hat serkentően.

A környezeti hatások feltehetően legmélyrehatóbban a sajtó iránti viszonyban mutatkoznak meg. A gyermek kiskorától megszokhatja, hogy a családtagok kezében ott látja az újságot vagy a hetilapokat. Kezdetben utánzásként, később érdeklődésének megfelelően maga is rákap a sajtótermékek olvasására.

Országos adatokkal nem rendelkezem a felnőtt lakosság sajtóolvasási szokásairól. A kutatómunkában résztvevő középiskolások azonban elgondolkodtató adatokkal szolgáltak. Az I. osztályosok közül a legnagyobb százalékban az értelmiségi és „egyéb” kategóriába tartozó tanulók a rendszeres újságolvasók: 80%-uk olvassa a napilapokat. A legkevesebbet olvasnak az ipari munkások gyermekei. Az 54% feltehetően onnan származik, hogy a családi jövedelem komoly fékező tényező. Ám nem ez lehet az egyetlen fékező elem. A IV. osztályban minden szociális rétegnél csökkent az újságolvasók száma. Valószínűnek tartom, hogy a nagykorú fiatalság körében éppúgy eluralkodott a politikai apátia és a tehetetlenség érzése, mint a szüleiknél. Lényegében csak azokat a lappéldányokat vásárolják, amelyek a heti tévéműsört tartalmazzák.

A napilapokkal ellentétben a hetilapok iránt sokkal nagyobb az érdeklődés. Szinte alig akad tanuló, aki ne olvassa legalább egy hetilapot rendszeresen. Az egyéni érdeklődés döntően befolyásolja a hetilapok megválasztását. A sajtóterméket nyelvtől függetlenül vásárolják, ha azok kielégítik egyéni érdeklődésüket. Ebben igazolva látom feltevésemet az ifjúság apolitikusságát illetően. Mivel ezek a kiadványok jobbra információkat tartalmaznak bizonyos területekről (pl. informatikáról), a fiatalság igyekszik hozzájutni az érdekes újításokhoz.

Legnépszerűtlenebbek az irodalmi folyóiratok! Az érettségizők között mindössze egy-egy tanuló akadt, aki a hazai irodalmi folyóiratainkat ismeri, olvassa. A jelenség mögött nyilván irodalomtanításunk tankönyvközpontúsága rejlik, tanáraink nem kedvelik a kényelmetlenebb módját az irodalomtanításnak. Viszont ez a magatartás messzemenő következményekkel jár. Egyrészt a jövődó közepfokú értelmiség közel sem kerül a mai magyar irodalomhoz, másrészt kinek je-

lennek meg ezek a folyóiratok? Az irodalomkritikusoknak? És ha érintettem a kritikát, vajon milyen értékrend alapján válogatja meg ez az olvasóréteg aktuális olvasmányait?

Az olvasói beállítódás, a könyv iránti szükséglet irányítja a könyvvásárlást. Az adatok szerint az I. osztályosok jelentős százaléka nem vásárol könyvet, s ez a tendencia erősödik a befejező osztályig. Az érettségiző tanulók 41%-a nem vásárolt egész évben könyvet! Az adat lesújtó. A tanulók jelentős száma a középiskolai irodalomtanítás hatására sem kedveli meg annyira az irodalmat, hogy könyvvásárlóvá válna. A jelenség annál elgondolkodtatóbb, ha tudjuk, hogy kérdőívemben nem csupán a szépirodalmi könyvek vásárlását kellett feltüntetniük. A befejező évfolyam készül az érettségire. A gimnazisták, szakközépiskolások már eldöntötték, melyik felsőoktatási szakon tanulnak tovább. Természetes lenne tehát, hogy a pályaválasztásnak, az érettségi témának megfelelően jelentkezzenek a szakmunkák. Ennek azonban teljes hiányát tapasztaltam.

Van azonban egy másik csoport, amely a fentiekkel szöges ellentétben viszonyul az irodalomhoz. Az értelmiségi családok gyermekeinél a tanév során elolvasott könyvek száma az I. osztálytól az érettségiig alig csökken. A könyvjegyzékek arról vallanak, hogy az iskolai irodalomtanítás az ösztönös irodalmi érdeklődésre nagy hatással van. Az egyes elolvasott munkák igazolják, hogy az oktatás valóban ízlésformáló szerepet töltött be:

I.	IV.
Szophoklész	Camus
Shakespeare	Hemingway
Molière	Örkény
	Orwell
	verseskönyvek

Az I. osztályban a tájékozottság hiányában nyomatékosabban jelentkezik a tanult szerző alaposabb megismerésének szándéka. Pl. Shakespeare Romeo és Júliája kötelező olvasmány. A tanítás keltette érdeklődés arra sarkallja ezt a ré-

teget, hogy minél több művét megismerje Shakespeare-nek vagy más jeles szerzőnek. Ezek azok a fiatalok, akik a családi könyvtárban vagy a közkönyvtárakban kutatnak az újonnan fölfedezett értékek után, hogy eljussanak Shakespeare szonettjeiig, hogy az egész irodalomra vonatkoztassák a 75. szonett sorát:

Az vagy nekem, mint testnek a kenyér...

A befejező osztály tanulóinál sem kerülhetjük meg az iskolai hatás kérdését. A jegyzékben szereplő szerzők a XX. századi irodalomra nagy hatással voltak. Ismeretük befolyásoló az ifjúságra olvasmányaik megválasztásában. Kellemes jelzés volt a számomra, hogy nagy számban szerepeltek a kérdőíveken a vezető lírikusok kötetei! Nem remélt jelenség, hogy ifjúságunk fölfedezte magának a költészetet. Legalább ebben a szociális kategóriában az oktatási periódus végére jelentős számú tanuló fordul a lírai költészet felé. Megszorítással kell élnem: a versolvasók zöme lány. Előző kutatásaimból tapasztaltam, hogy a kamaszkorban népszerűek a lányregények. Az érettebb korban ezt válthatta fel a líra, a nemüknek megfelelő szubjektív igények kielégítésére.

A jelenség közelebbi megvilágítása érdekében az interjú módszeréhez folyamodtam. A lányok válaszaiból az derült ki, hogy valamilyen formában ebben az életkorban is a nagy szerelmek, a nemek közötti árnyalt viszony ábrázolása, az érzelmek vonzzák ezt az olvasói réteget. Azonban függetlenül az attitűdtől, örvendetes tény, hogy a lírai költészet sok tanulónál a felnőttkorban is mindennapi olvasmánnyá válik, a személyiség érzelmi igényeinek kiegészítője lesz.

Az általános irodalmi érdeklődést reprezentálja Orwell jelenléte a legolvasottabb írók között a befejező osztályban. Az oktatás hatására kifejlődött irodalmi szenzibilitás jelenlétét érzem általa megtestesítve. Ez a középiskolás réteg olyan irodalmi érdeklődésre tett szert, hogy a még magyarul meg sem jelent könyvszenzációkat is fölkeres és elolvassa...

Sajnálattal kell megállapítanom, hogy ugyanakkor a többi szociális kategóriánál a középfokú oktatás végére csökken az olvasási kedv. Pl. a munkásszármazásúaknál a felsorolt irodalmi egységek aránya megfelelődik a tanulmányi idő végére. Ugyanakkor a népszerűségi listán a tananyagot képező szerzők számát megosztja a lektűr jelenléte, hogy a befejező osztályban ez legyen az uralkodó elem (Szilvási, Berkesi, Rejtő). Szinte munkáik teljes jegyzékét megtaláltam, mintha az irodalmi lexikonból írták volna ki a tanulók. Rajtuk kívül még megtalálható a tudományos fantasztikum. A címekből ítélve a film hatására fordul az ifjúság figyelme a műfaj felé. A filmek iránti vonzalom arra serkenti ezeket a fiatalokat, hogy a szerzők olyan munkáit is elolvassák, amelyek nem jelentek meg a vetítívászonon.

A film és az irodalom kölcsönhatása köztudott. Azonban nem tudtam bele nyugodni abba a kényelmes nézetbe, hogy az irodalom iránti érdektelenség kizárólag a film illetve a videó hatásával magyarázható. Ez indított arra, hogy (mind általánosan, mind középiskolai szinten) megvizsgáljam a tanulók olvasási készségét.

Egy meghatározott mintán lemértem az 5. és a középiskola I. osztályos tanulóinak gyors- és értelmes olvasási készségét. Az adatok azt mutatják, hogy az alsó tagozatból érkező tanulók 36%-a lemarad a kívánatos készségszinttől. A felső tagozatos irodalmi nevelés már más kérdésekkel foglalkozik, tényként kezeli a tanulók alacsony olvasási készségét. Ennek hatására a középiskolába érkezőknél

már 62,5%-os lemaradást észleltem! A számok azonban mindig globálisak, nem eléggé tükrözik a probléma tagoltságát. Ezért megkísérlem tagolni az egzakt adatot:

- 10,5% alsó tagozatos szinten olvas,
- 19,6% 5-6. osztályos szinten olvas.

Arról van szó tehát, hogy a tanulók jelentős százaléka 2–5 osztálynyi lemaradásban van! A nem kielégítő olvasási szint közvetlen következménye: a gyenge általános előmenetel! A felmérés befejezte után ellenőriztem a tanulók előmenetelét az osztálynaplókban. Az eredmény lesújtó! Minden olyan tanuló, aki a kívánt olvasási követelmények alatt olvas, gyenge előmenetelű. Kivétel nélkül! Tehát nem arról van szó, hogy a gyenge előmenetelű tanuló esetleg magyarból is gyenge eredményt ért el. A fordítottja az igaz: az anyanyelvi nevelés fogyatékoságai miatt a tanulók jelentős százaléka nem rendelkezik azokkal az alapkészségekkel, amelyek a középiskolai oktatásban elengedhetetlenek. Még pontosabban arról van szó, hogy az a tanuló, aki gyenge olvasó, nem képes eleget tenni az iskolai elvárásoknak. A számítások ugyanis azt mutatják, hogy akkora időegysége lenne szüksége naponta a tanulóknak a tanulási elvárások teljesítésére, amit azok képtelenek teljesíteni, tehát nem is teljesítik.

A felmérés során megfigyeltem, hogy a gyengén olvasó tanulók már a 2. perc után fáradni kezdenek. Fokozatosan csökken az egyes percekben elolvasott szöveg terjedelme. Ugyanakkor növekszik a téves olvasatok száma. Azonnal felvethetjük, hogy milyen tényleges fáradtsággal kell számolniuk ezeknek a tanulóknak, amikor naponta jelentős szövegterjedelmet kell áttanulmányozniuk, sőt megtanulniuk, hogy naprakész ismeretekkel rendelkezzenek.

- Másrészt szelektív olvasást kell végezniük. A szövegtanulás azt jelenti, hogy
- megismerik a szöveg szerkezetét,
  - ki kell emelniük az új fogalmakat, neveket, adatokat,
  - meg kell jegyezniük az új ismereteket,
  - az új elemeket be kell építeniük a tudományterület már ismert fogalmi rendszerébe.

A 9. Európai Olvasáskonferencia meghirdetésekor még egy ellenőrző mérést végeztem. Egy általános iskola 343 tanulójaival végeztettem el a gyors- és értelmes olvasást. Az adatok ismét azt jelezték, hogy 99%-os biztonsággal állítható, hogy a gyorsolvasás és értelmes olvasás kölcsönhatásban áll egymással, illetve 100%-os a korreláció az olvasási készség és az általános tanulmányi előmenetel között. A 7. osztályban előfordult, hogy a tanulók 50%-a a követelmények alatt olvas. A botrányos helyzet mögött oktatáspolitikai melléfogás rejlik: az előző tanterv előírta, hogy a 4. osztályig a tanulót nem lehetett osztályismétlésre utalni. Következése az volt, hogy lényegében írástudatlan tanulók kerültek felsőbb osztályba. Mikor viszont az osztályismétlés már megengedett volt, senki sem vállalta, hogy a tanulók 25–50%-át megbuktassa.

Ismét az interjúhoz folyamodtam a nagyobb biztonság kedvéért. Kiválasztottam egy felső tagozatos tanulót, akinek félévkor 5 elégtelen osztályzata volt. Olvasási készsége három tanévvel a követelmények alatt állott. Ez a tanuló verset csak akkor volt képes könyv nélkül megtanulni, ha fölolvastam neki! Egyébként ha a történelemlétkönyvből kellett a leckét megtanulnia, 20 perc után a szellemi

kimerültség fizikai jelei mutatkoztak a gyermekek: ásítás, nyugtalanság. Azaz ha nem lettem volna mellette, rég abbahagyta volna a tankönyvi szöveg tanulmányozását.

Mindezek ismerete után visszakanyarodhatunk az irodalmi műveltség, a szép-irodalom olvasásának kérdéséhez. Nézetem szerint azok a tanulók, akik az olvasási készség fejlettségét illetően éveket maradtak le, olyan helyzetben vannak, mint azok, akik felületesen ismernek egy idegen nyelvet, és azon a nyelven kénytelenek valamit elolvasni. Ha olvas, kényszerből olvas. Így vannak ezek a magyar irodalommal is. Vagy kényszerből olvasnak, vagy olyan könnyű, változatos cselekményű szövegekhez nyúlnak, amelyek a legkevésbé fárasztják. Ha egyáltalán olvasnak! *Ekkor lép be a videó, amelyet nem kell olvasnia, leköti figyelmét. A vizuális elfoglaltság tehát nem más, mint pótanyag!*

Nem kétséges, hogy a vizuális kultúrának megnövekedett a szerepe. De a szép-irodalmon túl, az információrobbanás adatait egy emberéleten át továbbra is zömmel írott szövegek révén sajátítjuk el. Az általános és szakmai műveltség egyaránt megköveteli tehát, hogy segítsünk a jelenlegi helyzeten.

Eredményesebb, célravezetőbb betűtanítási eljárásokra van az oktatásnak szüksége. A betűismeret után pedig az alsó tagozat feladata, hogy általánosan elfogadott olvasási készségeket alakítson ki a tanulóiban. A tanítási óra azonban nem elegendő ehhez a feladathoz! A gyermekek érdeklődését alapul véve olyan helyzeteket teremtsen a tanítás, amikor a tanulók kénytelenek minél többet szövegekkel foglalkozni.

Különösen a középiskolában kellene szakítani az egykönyvűség elvével az oktatásban. Olyan attitűd kialakítása lenne célravezető, hogy a tanuló maga fedezze föl a könyvben a műveltség vagy az információk forrását. Láttuk, a tanulók egy részében a családi környezet hatására vagy ösztönösen ez meg is valósul. Ha ez lehetséges, márpedig lehetséges, akkor az oktatás *tudatosan* törekedjék arra, hogy a tanulók számát illetően minél nagyobb arányban megvalósuljon.

Dr. Horváth Mátyás

Az olvasás öröme – avagy olvasóvá nevelés szépirodalommal

Az olvasóvá válás folyamatát vizsgálva általában az ismert hatótényezőket szokták figyelembe venni:

- a család
- az iskola
- a társadalmi környezet (tömegkommunikációs eszközök: rádió, TV, sajtó stb.) hatását,
- a közintézmények közül a könyvtárak (iskolai és népkönyvtárak) szerepét emelik ki.

Ki hogyan viszonyul olvasmányélményeihez, nagyban befolyásolja többek között a korszerű irodalomtanítási szemlélet. De mi történik azokon a peremvidékeken, ahol a szűk tantervi anyag nem teszi lehetővé a magyar és a világirodalom több jeles írójának megismerését? Ki hivatott arra, hogy ezt a mulasztást pótolja? Megteheti-e, megteszi-e a magyar szakos tanár szabadidejében? Vagy a család? Esetleg a könyvtáros – ha a gyerekek járnak könyvtárba? Ha egyáltalán működik a faluban könyvtár. És milyen a könyvállománya? És vannak-e magyar könyvek (megfelelő számú és tartalmú, illetve irodalmi értékű, vagy csak lektűr)? Számos kérdés, amelyre nehéz választ adni.

Dolgozatunkban az egyéb kezdeményezések kategóriájába sorolható olvasóvá nevelői törekvésekkel szeretnénk megismertetni az érdeklődőket. Vajdaságban (Jugoszláviában) a kisebbségi sorban élő magyar gyerekek olvasóvá válása érdekében sokat tett az elmúlt öt évben a Fehér Ferenc Könyvbarátok Köre. Eddigi tevékenysége csak részben illeszthető be a közismert sémákba.

Az irodalmi művek személyiségformáló szerepének megvalósítása az OLVA-SÁSon keresztül jut kifejezésre. Gyermek és irodalom viszonylatban az író és műve szemszögéből közelítük meg a kérdést: mi a gyermekirodalom, mi a jó gyermekirodalom, vajon az író tudatosan írja-e művét (kizárólag) a gyermek olvasóknak, vagyis egy meghatározott olvasói rétegnek és így tovább. Mi abból a kérdésből indulunk ki, hogy ki miért olvas, s hogy az olvasásra ható tényezők között hogyan tudjuk hatékonyabbá tenni az olvasást. Célunk rendszeres, jó olvasókat nevelni, akik nem kényszerből olvasnak, hanem ismereteket keresve, szórakozva tanulni is tudnak.

Nincs szándékunk kitérni a család szerepére, az iskola feladatára (képességek elsajátítása, olvasási szokások kialakítása, pozitív motivációs háttér megteremtése), sem a könyvtárak munkájára (könyvajánlás, könyvtárhasználati szokások kialakítása, könyvigények kielégítése stb.) – jóllehet ezek a kérdések, illetve feladatmegoldások is figyelemreméltóak és specifikusak a kisebbségi sorban élő szórvány magyarság körében, hiszen olyan banális objektív nehézségekkel kell szembenéznük, mint a könyvvel való ellátottság, a művek hozzáférhetetlensége, vagy az iskolai tantervek fogyatékosága.

A Könyvbarátok Köre, a Jugoszláviai Magyar Művelődési Társaság művelődést népszerűsítő köre szerény lehetőségekkel, de annál nagyobb lelkesedéssel igyekszik valamit tenni az olvasóvá nevelés terén, elsősorban az elemi iskolák felsős diákjai között. (1990 óta működik és szervezi az irodalmi rendezvényeket, az író-olvasó találkozokat. Négy éve irodalmi táborokat is szerveznek, amelyekben a nyolcosztályos iskolák ötödikes és hatodikos tanulói, valamint a felső tagozatosok – a 7. és a 8. osztály diákjai vesznek részt.) Tevékenysége közül „Az olvasás öröme” címen meghirdetett olvasási versenyt emelnénk ki, s annak tanulságairól szólunk. A verseny célja az irodalom népszerűsítése és megszerettetése, olvasóvá nevelés szépirodalommal. Tevékenységével részben az oktatási intézetek feladatkörét igyekszik kiegészíteni, részben a könyvtárakét:

- könyvajánlás (előre meghirdetett olvasmányjegyzék – ami a tantervből kimaradt): a magyar irodalom klasszikusai és ifjúsági irodalom, vajdasági magyar irodalom (főleg ifjúsági), a világirodalom klasszikusai (ugyancsak főleg ifjúsági művek)
- az irodalom népszerűsítése – OLVASÓTÁBOROK szervezése
- pozitív motiváció kialakítása (nem kötelező a részvétel, jutalomkönyvek, lehetőség, hogy meghívást kapjon valamelyik olvasótáborba).

Az olvasási szokások kialakítása

A leggyakrabban felmerülő kérdésekre, hogy pl. mikor kezdeni, az a leggyakoribb válasz, hogy óvodás kortól. A Könyvbarátok Körének az eredeti munkaterve nem öleli fel a legkisebekkel való foglalkozást, de az igény olyan nagy, hogy előbb-utóbb erre is sor kerül valamilyen formában.

Kinek a feladata az olvasási szokások kialakítása? A szülő, az oktató és a könyvtáros mellé esetünkben felzárkózott a Könyvbarátok Köre is.

Hogyan lehet ezt minél hatékonyabban megvalósítani? Természetesen csakis úgy, ha figyelembe vesszük az életkori sajátosságokat, a tantervi anyagot, a jelentős fordulókat, írói jubileumokat, a gyerekek érdeklődési körét és típusát (érdeklődő, vitatkozó, játékos). Az olvasótáborok különösen alkalmasak erre. Pontosabban a játékos ismeretszerzésre.

Célkitűzés

Tudatos olvasás (a címlaptól a tartalomjegyzékig)

- a könyv és az olvasás megszerettetése a szépirodalmi műveken keresztül

- az ismeretek bővítése, rendszerezése, alkalmazása
- a kifejező és alkotóképesség fejlesztése
- az olvasás alapszabályainak megismerése; pontos, az egész szöveg olvasása, ne csak a cselekmény vázát ismerjék meg.

Megvalósítás

Ajánlott könyvek jegyzékével igyekeznek a szervezők segíteni a diákokat olvasmányai kiválasztásában. A jegyzék olyan műveket tartalmaz, amelyek kimaradtak a tantervi anyagból, nem tartalmazza a házi olvasmányokat, a szépirodalom határterületéről életrajzi művekkel és történelmi művekkel igyekeztünk a gyerekek hiányos ismereteit pótolni. Jóllehet vannak, akik elmarasztalják a könyvajánlás módszerét, mert irányított olvasásnak minősítik az ilyen fajta sugallatokat. Ehhez azonban tudni kell azt, hogy ez az ajánlás egy hosszú jegyzékből ad választási lehetőséget, hogy a kis olvasók eligazodjanak az újonnan és régebben megjelent szórakoztató, de népszerű művek rengetegében, és hogy megtalálják közöttük az igazi értékeket, amelyeknek ismerete nélkül sokkal szegényebbek lennének. Hiszen a klasszikus művek olvasása segíti őket abban, hogy bizonyos értékítélet alakuljon ki bennük, s ne csak selejtes, szórakoztató műveket vegyenek kézbe, hanem komolyabbakat is. Ne csak felületesen, hanem elmélyültebben. Keressék a mű mondanivalóját, a lényegét, ami a sorok mögött van... A pályázati feltételek pontosan meghatározták, hogy a felsorolt művek közül mennyit kell elolvasniuk. (A harmadik-negyedikeseknek nyolcat, a felsősöknek tízet a jegyzékről és még öt szabadon választott művet, vagyis összesen tizenötöt. Sok-e, kevés-e? – vita tárgya lehet.) Aki ettől kevesebbet olvasott, illetve írt le az olvasónaplójába, azoknak a pályamunkáját nem vehette figyelembe a bírálóbizottság, még ha jó észrevételei és meglátásai voltak is. Természetesen sokan voltak, akik a kijelölt számú könyvtől sokkal többet olvastak. Ebben az esetben nem a mennyiség volt a döntő a rangsoroláskor, hanem a minőség. (Legtöbbet egy hetedikes lány olvasott: 64 könyvet.)

Jelentős szerepet kaptak az olvasási szokások kialakításában az **OLVASÓ-TÁBOROK**. Az olvasótáborok munkájának vázlata:

- közös (tematikus) előadások – évente változik a fő téma (voltak Kosztolányi-órák, ismerkedés az irodalmi műfajokkal, miért szép? stb.)
- egyéni érdeklődés, szabad foglalkozás (könyvtörténet, könyvkötés, illusztrálás stb.)
- íróvendég
- játék, vetélkedő.

Az olvasónaplók

Az olvasónaplók szükségessége egyesek szerint vitatható. Az olvasási verseny szervezői számára azonban nélkülözhetetlen mérce ahhoz, hogy kiket hívjanak meg az olvasótáborba. Az értő olvasás szükségességét figyelembe véve nem egyszerű, tartalmi ismertetések céljából írtuk a naplókat, hanem, hogy megtanul-

ják a könyvészeti adatok helyes sorrendjét, hogy elmondják véleményüket olvasmányélményeikről, s hogy megismerjük olvasási szokásaikat. Szép gondolatokat, jellemző részeket is idézhettek a műből. Ezek az idézetek olykor találóak, máskor nem funkcionálisak, semmitmondók. Véleményük a könyvről: arról tanúskodik, megértették-e a könyvet, s ha igen, hogyan. A könyvek kiválasztása (ki ajánlotta) tükrözi, hogy ki hat az ízlésükre (barátnő, szülő, tanár stb.). Az olvasási szokások fényt derítettek arra, mennyi ideig olvasnak egy-egy könyvet. (Az alsósok naponta egy-két mesét, a nagyobbak átlag 1–5 nap alatt olvassák végig a művet, de nem ritka a 15–20 napra kiterjedő időtartam sem. Legtovább két hónapig olvasott egy fiú egy többkötetes regényt. Az olvasónaplókba írt dátumok elárulják azt is, ki a rendszeres olvasó (aki folyamatosan olvas, s nemcsak a verseny kedvéért veszi kezébe a könyvet.)

Az olvasási szokásoknál kell megemlíteni, hogy ellentétes véleményekkel találkozunk: „Esténként olvastam a legtöbbet és sokszor ilyen alkalmakkor jobban aludtam éjjel”, más: „...olvasása közben jobban éreztem magam és a napi 15-20 oldal után teljesen frissen tudtam belekezdeni valamibe” (hetedikes fiú).

A választás

Nagyon tanulságosak azok a válaszok, amelyekből megtudtuk, hogy ki ajánlotta a szabadon választott műveket, honnan szereztek róla tudomást. A személyes hatás igen nagy. Leggyakoribbak a szülők (köztük is inkább az anyukák, ritkábban az apukák, esetleg a nagymama az, aki régi olvasmányélményét szeretné megismertetni a gyermekével, unokájával. Ezeket a könyveket legtöbbször tetszéssel fogadták a tanulók). Nem ritka a barátok, barátnők, osztálytársak által ajánlott könyv sem. A pedagógusok közül a tanítónéni, a magyartanár, vagy más tanár (zene- és történelemtanár). Előfordulnak rokonok (testvér, nagynéni, nagybácsi, unokatestvér) és elvétve a szomszéd néni.

A választás másik módja: a TV, a film.

Egyik ötödikes fiú nyilatkozta, hogy a TV-ben látta a filmet (Gróf Monte Christo), tetszett neki, hát elolvasta. „És csak olvastam, olvastam, egyszerűen nem tudtam letenni”, nagyon tetszett neki a film, a könyv még jobban. (Hetedikes lány, Tamási: Ábel.) Sok esetben jobban tetszik a könyv, mint a film. (Verne: Nyolcvan nap alatt a Föld körül; Gion Nándor: Engem nem úgy hívnak stb. művek.)

A cím hatása a választásra és a vélemény formálására

„Hú, de jó címe van – gondoltam, s megkerestem” (ötödikes fiú, Conan Doyle: A sátán kutyája).

„Egy könyvet nem a címről kell megítélni” (hatodikos lány, Mándy Iván: Csutak és a szürke ló). Még néhány könyv címe volt negatív hatással az olvasókra (Deák Ferenc: Zsivány), vagy nem értették, mit jelent (Dudás Károly: Gyalogtörök, Bálint Ágnes: Madárjárók, Tóth-Máté Miklós: Pecúrok stb.).

„A címmel nem nagyon értettem egyet” (Mikszáth Kálmán: A két koldusdiák).

Mikszáth: Különös házasság c. műve terjedelme miatt nem vonzotta egyik olvasóját, félt a 380 oldaltól. „Mivel szüleim között is „különös házasság” van,

gondoltam, megnézem, milyen lehet még a házasság különös formája... Bevalom, azért titokban reméltem, hogy találok ebben a könyvben megoldást a szüeim házasságára..." (hetedikes fiú).

Olvasás – megértés

Külön választottuk az értő, nem értő olvasást az egyetértő, nem egyetértő véleményektől. Sokan nem értették meg Szenteleky Kornél: *Isola bella* című művét, sem Móricz: *Az isten háta mögött* című regényét. „Ha majd felnövök, újra elolvasom ezt a könyvet, mert úgy érzem, hogy minden korosztálynak más-más mondanivalója van” (nyolcadikos lány, Gion Nándor: *Virágos katoná*); „...tudom, hogy sok mindent nem értettem meg teljesen...” (nyolcadikos lány, Szabó Magda: *Ökút*).

Aránylag ritkán találkoztunk kritikai olvasással, a szöveg értékelésével. Csúpan néhány hetedikes, nyolcadikos vállalkozott ilyen olvasónapló írására. Igaz, a követelmények csak véleményt kértek.

A kreatív olvasás, a képzelet fokozottabb szerepe gyakran kifejezésre jut: Tamási Áron szülőházát szinte le tudná rajzolni egy hetedikes lány (Bölcső és bagoly). Másikuk ezt írta: „Nem tudom, hogy a valóságban is úgy néz-e ki a táj. Leírásakor mindig magam előtt láttam a képet, mint egy festményt”. Hasonló tetszéssel fogadták Fekete István természetleírásait is. Más: „A könyv részletessége miatt szinte együtt mentem végig a főutcán az emberekkel és álmélkodva hallgattam Petőfit a Nemzeti Múzeum előtt...” (nyolcadikos lány, Kertész Erzsébet: *Teleki Blanka*).

A tanulók olvasmányai közt találunk időbeli átértékelést: a történelmi regényeket a mai háború borzalmaival hasonlítják össze. „... a határvonalak ide-oda taszítása is. Egypár úgynevezett jelentős ember ceruzahúzásával megváltoztathatja milliók sorsát. Nemcsak ott és akkor, napjainkban is...” (hatodikos lány, Nagy Katalin: *Napraforgó-lány*). „Ha a kor hangulatát, amely a könyv lapjain szinte megelevenedik, félretesszük, az embereket és eseményeket áthelyezhetnénk más időbe is. A helytállás, a kitartás, a szerelem mind-mind örökérvényűek...” (Szántó György: *Az Alapiak kincse*). Vagy: „... amennyit az emberek elköltének lőszerre, abból kisegíthetnék az árvákat és a szegényeket” (hatodikos lány, Szabó Magda: *Álarcosbál*). „A legjobb az volna, hogy ha béke lenne, miért is kell az a folytonos háborúzás? Nem tudják az emberek, hogy mennyi rosszat csinálnak vele, és hogy saját magukat és a Földünket pusztítják! Mert a háború, az csak pusztít!!! Közben minden ember békére vágy!!! (hetedikes lány, Fekete Gyula: *A kék sziget*). „A háborúban csak vesztesek vannak...” (hetedikes fiú, Hemingway: *Búcsú a fegyverektől*).

Az olvasmányélményhez tartozik az azonosulás a szereplőkkel, eszményképek és tanulság keresése a műben:

„Új volt számomra minden, amit az író elmond...” (hetedikes lány, Ananta: *Az eszkimó lány*, Székely Tibor: *A lármás szellemek éjszakája*). Másként is tanított a mű: „Megtanultam belőle, hogy milyen a magány” (hetedikes lány, Deák Ferenc: *Zsivány*).

Természetesen nem maradt el a szórakozás, az élmény sem. Némelyik olvasó tanácsot, véleményt, egyéb megállapítást ad a könyvvel kapcsolatban. Idézünk ezek közül is néhányat:

„Nem tudom, milyen szülők nevelték a gyerekeket, hogy ilyen rosszat csináltak” (hetedikes lány, Gion: Postarablók).

Az elégedetlenségről: „Valóságban is általában úgy van, hogy senki sincs megelégedve a saját sorsával, mindenki úgy gondolja, hogy a másé jobb...” (hatodikos lány, Mark Twain: Koldus és királyfi).

Az öngyilkosságról: „... a főszereplő öngyilkos lesz és az író azt várja, hogy mi, az olvasók valamilyen részvétet, sajnálatot érezzünk irántuk. Világéletemben nem szerettem az olyanokat, akik nem harcolnak, hanem gyorsan feladják a küzdelmet” (hetedikes fiú, Kosztolányi: Aranysárkány). Az öngyilkosságról mások is hasonlóan vélekedtek: „...nem szabad öngyilkosnak lenni, azzal nem oldunk meg semmit. Össze kell fogni, reménykedni... javítani kell a helyzeten, ha nem, akkor pedig belenyugodni!” Hetedikes lány hasonló és mégis ellentétes véleménye, Jókai: Az új földesúr).

A meg nem értésről: „Elszomorító, ha az ember saját hazájában számkivetett s el kell hagynia gyermekkorá színhelyét, hogy idegen földön verjen gyökeret, mert a sajátjából gyökerestül kitépték...” (ötödikes lány, Szabó Miklós: Erdélytől Floridáig).

A szereplők felismerése:

”...pár dologban magamra ismertem a könyv olvasása során” (hetedikes lány, Mirnics Zsuzsa: Órásköz 12.). „A költőnek igaza van (majdnem) minden társamra ráismertem. Csak magamra nem. Lehet, hogy társaimat jobban ismerem, mint magam?” (hatodikos lány, Böndör Pál, Örökhatbé). Az azonosulás másik típusa kérdés formájában bontakozik ki: „Vajon én mit csináltam volna Vilma helyében? Én is harcoltam volna a nők jogaiért?” (hetedikes lány, Kertész Erzsébet: Vilma doktorasszony). Ez a fajta azonosulás tulajdonképpen már az eszménykép keresése. S az eszményképek között természetesen ott találjuk Zrínyi Ilonát, Kinizsi Pált és más valós, történelmi személyeket.

Felfigyeltek a mű nyelvére is: „...tetszett a 15. sz. beszédformája... Gyakran megtörtént, hogy többször el kellett olvasnom egy-egy szót, mert olyan idegenül hangzott, mintha nem is a saját anyanyelvemen szólt volna. (Dénes Zsófia: Zrínyi Ilona). Más: „A mű nyelvezete is megérdemel egy-két mondatot...” (Fekete István: Kele, hatodikos lány véleménye). Vagy: „...rövid mondataival érzékelteti a város rideg hangulatát, az emberek közötti elhidegülést. Ahogy a gyerekek távolodnak a várostól, úgy válnak mondatai hosszabbá...” (hatodikos lány, Deák Ferenc: Zsivány). Ismét Fekete István: Vuk c. művéről: „A sok szép leírás csak úgy rajzik, mint a méhek. Ugyanakkor ezek a méhek csupa lépesmézet gyűjtenek: szavakat. Gyönyörű szavakat!” (hatodikos lány).

A preferencia

Erre az összetett olvasói magatartásra csak vázlatosan térünk ki, mivel ajánlott könyvjegyzékünk nem ad lehetőséget mélyrehatóbb elemzésre. A „tetszett”, „nemetszett” és megindokolt vélemények nagyon eltérőek művenként. Az olvasó optimista vagy pesszimista világszemléletétől függ. Ugyanaz a mű egye-

seknek tetszik, mások elmarasztalóan írnak róla. Általában tetszéssel fogadott művek:

- amelynek a szereplői gyerekek,
- az életrajzi regények,
- a történelmi regények,
- az állatregények,
- a cselekményes, fordulatos művek (krimi is),
- a vidám stb.

A tudományos-fantasztikus műveket nem mindenki szereti, de olvasás közben megváltozik olykor a véleményük: „Én különben nem szeretem a fantasztikát, mert szeretek reálisan gondolkodni...”, de László Endre: Szíriusz és az emberke c. műve tetszett, mert (a holdon) „az emberek boldogok, kedvesek, segítőkészek és jószívűek: szeretném, ha a Földön is minden ember ilyen lenne... akkor nem lennének... háborúk se.” (nyolcadikos lány).

„Szeretem, ha a jól végződött problémák, izgalmas események után az az ember boldog...” (nyolcadikos lány). Ez a boldogság úgy teljes, ha másokkal is megoszthatjuk: „...engem az ragadott meg... ami a sorok mögött van. Mégpedig az, hogy itt, ahol nem túl sok ember él, mindenki örül a másiknak. Ezt a mai világban – sajnos – nem lehet észrevenni...” (hetedikes fiú, Tamási Áron: Bölcső és bagoly).

A tetszéssel fogadott művek más tárgyak megszerettetéséhez is vezethetnek. Példa erre Gerald Durell több műve (ez esetben az Istenek kertje): „Amióta ezt a könyvet elolvastam, Gerald Durellt az amúgy is népes számú kedvenc írómhöz csatoltam, s megszerettem a biológiát...” (hetedikes lány).

A zenével foglalkozó műveket is szívesen olvassák, főleg az életrajzi regényeket, vagy a tudományos ismeretterjesztőket: „Ez a könyv nem arra való, hogy az elejétől a végéig elolvassuk... Érdekes naponta forgatni a könyvet, mindig rábukkanunk valamilyen érdekességre, amely az időközben szerzett új ismereteink alapján új értéket kap” (nyolcadikos lány, Eöszé László: Kodály).

Főleg a lányok fogadták nemtetszéssel a háborús könyveket: „... a háborús kegyetlenségek leírása, ami magával a korral jár, nem tetszett. Nem maga a leírás miatt, hanem mert az erőszakot... szépen leírni nem lehet: (nyolcadikos lány, Gárdonyi: A láthatatlan ember).

Nem tetszik általában a nyomor, a szenvedés (Móricz Zsigmond: Árvácska – a művet megsiratták, a főszereplőt sajnálták): „Be kell vallanom, hogy az utolsó oldalig reménykedtem, hogy nemcsak rúgást, fájdalmat kell kapnia a kislánynak, s hogy meg fog könyörölni rajta az író, s én is örülhetek egy kicsit.” (nyolcadikos lány). Bár az ilyen lehangoló írások között is találnak olykor valami vigasztalót: „Szomorú, sötét gondolatok füzére ez az írás, mégis léleklelégítő és szép. Szépé teszi az árvalányhaj, a sóvirág és a szeretet.” (nyolcadikos lány, Cs. Simon István: Szülőfalum, Terján).

A csúnyához sem vonzódnak, ezért írtak elmarasztalóan többen is Kosztolányi Dezső: Pacsirta című regényéről: „A regény nem tetszett, mert egy szerencsétlen ember nagyon szerencsétlen sorsáról szépet írni nem lehet még akkor sem, ha az író kitűnően formálja meg az alakokat és a cselekményt, de művében a lehangoló érzés jut túlsúlyba (nyolcadikos lány). Ugyancsak a Pacsirtáról: „Én nem

szeretem az ilyen embereket, nem szeretem a szürkeségüket. A világ nagy és az élet szép, miért nem tud minden ember úgy gondolkozni?” (nyolcadikos lány). Itt csak mellékesen említjük meg, hogy a tavalyi olvasótáborban feldolgoztuk a Pacsirtát, és akik ott meghallgatták az előadást, annak a hatására újra olvasták, és egészen másként értették meg a művet. Talán ez a tapasztalat adta az ötletet, hogy az idei foglalkozásokat is úgy tervezzük, hogy Miért szép? címmel próbáljuk megvilágítani a gyerekek előtt, hogy a nemtetszéssel fogadott, értékes irodalmi alkotásokat hogyan kell olvasni, megérteni.

Csak részben kapcsolódik a preferencia kérdésköréhez az, hogy mit szerettek volna az olvasók. Némelyik műnek szívesen olvasnák a folytatását, ha volna, másokat viszont túl hosszúnak tartanak. Szeretik, ha jól fejeződik be a regény, ezért gyakori a megjegyzés: „Én mégis másként fejeztem volna be...”.

Tematikus sugallatot is találtunk: „... ez a könyv is a városi gyerekekről szól, úgy, mint a Zsivány, Vadalma, Mi, szemüvegesek – mintha a falusi gyerekek élménye nem érdekelné annyira az írókat” (hatodikos lány, Márton Klára: Csiki-csuki).

Eredmények

Beszélhetünk-e komoly eredményekről öt év távlatából? Talán sikerült valamilyen átfogó képet adni egy mozgalomról, a Fehér Ferenc Könyvbarátok Köre igyekezetéről, hogy olvasókat neveljen olyan környezetben, ahol az anyagi és szellemi feltételek merőben mások, mint Magyarországon.

Összegzésként elmondhatjuk, hogy az öt év alatt 26-ról 450-re emelkedett az olvasási verseny résztvevőinek száma. Nemcsak mennyiségi, minőségi gyarapodás is tapasztalható. Irodalomismerő, irodalomszerető nemzedék cseperedik fel, válik rendszeres olvasóvá, s ez biztató. Jó érzés látni, hogy egyes tanulók az első rövid, bátortalan, suta kis fogalmazásukat hogy váltják fel éles meglátású észrevételek rögzítésével, s mennyire gördülékenyebben fejezik ki magukat. Szinte sajnáljuk, amikor kinőnek a kezünk alól és később már nem figyelhetjük ízlésük és kifejezőképességük továbbfejlődését. (Abban a szerencsés helyzetben voltam, hogy, mint a bíráló bizottság elnöke, végigolvashattam minden évben az olvasónaplókat.)

Hogyan tovább? Kérdezhetjük inkább önmagunktól, hiszen anyagiak hiányában sokszor kilátástalannak tűnik az elkövetkező évek munkája. Anyagi feltételek alatt a könyvekkel való ellátottságot értjük, mért mit tehetünk ott, ahol nincs könyvtár, nincsenek megfelelő (tartalmú és számú) könyvek? Elég-e a jószándék? Megannyi kérdés, amelyre nem várok választ, hiszen tudom, hogy a problémákat nem itt kell megoldani. És azt is tudom, hogy – ameddig erőnkől telik –, folytatjuk szélmalomharcunkat...

Csáky S. Piroska